

Illiberal Democracy as a Political Model for Ukraine

Evgen Nikolaev

Department of Political Economy of Management and Marketing Faculties, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Ukraine, 03680, Kyiv, Peremohy Prosp., 54/1. E-mail: evgnikolaev@ukr.net.

Після обрання В. Януковича Президентом України відбулася стабілізація політичної ситуації. Ідеологія команди, що очолила країну навесні 2010 р., ґрунтується на публічній демонстрації „стабільності” у вертикалі влади.

Іншим проявом змін у владі стала її централізація. Значного поширення набуває думка про згорання демократії в Україні. Висувається гіпотеза про те, що нова владна команда прагне реалізувати в Україні модель „керованої демократії”, взявши за взірць російський досвід розбудови „демократії по-путінськи”.

Тенденції до уходу від демократичних принципів розвитку суспільства проявилися у багатьох подіях 2010 р. Так, в аеропорту при в’їзді в Україну було затримано пана Ніко Ланге, директора українського представництва Фонду Конрада Аденауера. Здійснюється низка кроків, спрямованих на перегляд результатів політичної реформи 2004 р. Напередодні місцевих виборів 31 жовтня прийнято виборчий закон, який, на думку фахівців, містить „лазійки” для фальсифікацій. Блок Юлії Тимошенко наводить численні приклади застосування владою проти цієї політсили брудних технологій. Журналісти двох телеканалів заявили про цензуру. Зник безвісти журналіст Василь Климентьєв. Рішенням суду було позбавлено окремих частот телеканали ТВі та „5 канал”. Ці події викликали негативну реакцію в світі.

Слід очікувати, що українська модель „керованих” політичних процесів буде більш м’якою порівняно із російською. Перепоми включають те, що Україна має іншу щодо російської систему взаємодії між владою та великим бізнесом. Загальне низьке сприйняття Партії регіонів у західних регіонах України не дасть їй змогу отримати абсолютну підтримку в країні. Опозиція є більш потужною порівняно із російською. Географічна близькість до Європейського Союзу не дозволить нехтувати попередженнями європейських організацій про неприпустимість тих чи інших процесів в країні.

Керована демократія як політична модель для України

Євген Ніколаєв

Кафедра політичної економії факультетів управління і маркетингу, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Україна, 03680, м. Київ, просп. Перемоги, 54/1. E-mail: evgnikolaev@ukr.net.

Команда нового президента України взяла курс на перехід до м’якого авторитаризму. Йдеться про спробу України наслідувати досвід путінської Росії. Але повністю відторити російську модель не вдасться.

Ключові слова – демократія, авторитаризм, Президент, ЗМІ, політична система, Україна, Росія, вибори.

Вступ

Не виключено, що ХХІ століття стане століттям авторитаризму.

Михайло Горбачов

Після обрання В. Януковича Президентом України відбулася стабілізація політичної ситуації. Період президентства В. Ющенка відмічений постійним гострим протистоянням між президентською, парламентською, урядовою гілками влади. Натомість ідеологія команди, що очолила країну навесні 2010 р., ґрунтується на публічній демонстрації „стабільності” у вертикалі влади, злагодженої взаємодії між її гілками, зменшенні політичної напруги та протистояння, що є очевидним покращенням ситуації.

Іншим проявом змін у владі стала її жорстка централізація. Значного поширення набуває думка про згорання демократії в Україні, посилення тенденцій до авторитаризму. З огляду на добрі контакти між командою В. Януковича та Кремлем висувається гіпотеза про те, що нова владна команда прагне реалізувати в Україні модель „керованої демократії” за взірцем Росії [3; 6].

I. Кроки до авторитаризму

Про наявність таких намірів свідчить низка подій, що відбулися протягом 2010 р. Наприклад, ще у квітні несподівано для громадськості було укладено „харківські домовленості” щодо продовження терміну перебування Чорноморського флоту в Криму. В аеропорту при в’їзді в Україну було затримано на кілька годин пана Ніко Ланге, директора українського представництва німецького Фонду Конрада Аденауера, який напередодні висловлював критику на адресу української влади.

Конституційний Суд після кадрових змін (звільнилися за власним бажанням чотири судді) 30 вересня прийняв рішення, за яким зміни, внесені до Конституції України у 2004 р., було прийнято із порушенням процедури, а тому вони є неконституційними і втрачають чинність. Відновлено попередню редакцію норм Конституції України. Так відбулося скасування політичної реформи 2004 р., внаслідок чого Президенту повернуто той обсяг

повноважень, який мав Л. Кучма. Україна повернулася від парламентсько-президентської до президентсько-парламентської республіки. На цьому фоні набуває поширення практика прийняття законів у Верховній Раді із порушенням регламентних норм, отже, має місце певне нівелювання ролі парламенту. У свою чергу, домінування виконавчої гілки влади над законодавчою та судовою є однією із ознак сучасних авторитарних режимів.

Міносвіти рекомендувало змінити у шкільних підручниках оцінки деяких важливих історичних подій, зокрема, Голодомору та діяльності ОУН-УПА, Січових Стрільців та ін. Було звільнено ректорів Донецького та Одеського національних університетів, що трактувалося як наступ на академічну свободу та університетську автономію.

Відбулося чимало подій, пов'язаних із обмеженням свободи слова. Журналісти телеканалів СТБ та 1+1 і всеукраїнської газети „Сегодня” навесні заявили про цензуру, що запроваджується з боку керівництва відповідних мас-медіа. У серпні зник безвісти харківський журналіст Василь Климентьєв. Мали місце кілька випадків застосування фізичної сили до журналістів з боку охорони президента. Рішенням суду було позбавлено окремих частот на мовлення телеканали ТВі та „5 канал”, що деякими експертами оцінюється як цензура. Провідні українські телеканали уникають критичного аналізу дій влади. Керівником СБУ призначено власника однієї із найпотужніших медіа-груп України.

СБУ вдалася до низки неоднозначних кроків. Здійснювався тиск на ректора Українського католицького університету з метою „попередження студентських заворушень”. Було затримано історика Руслана Забілого із звинуваченням у збереженні секретних документів, до яких він не мав права доступу [4; 5]. Було викликано на допит журналіста, в інтернет-блозі якого містилися погрози на адресу президента. У представників ГО „Демократичний Альянс” цікавилися про роботу з міжнародними грантами. Громадськість відреагувала на ці кроки акцією „Чи перевіряє мене СБУ?”.

На час написання цих тез триває підготовка політичних сил до місцевих виборів 31 жовтня. Парламентська коаліція прийняла виборчий закон, який, на думку фахівців, є ангажованим та містить суттєві „лазійки” для маніпуляцій та фальсифікацій [3]. БЮТ як провідна опозиційна політична сила наводить численні приклади застосування владою проти неї брудних технологій [7].

Ці події викликали негативну реакцію в світі. На початку вересня міжнародна організація „Репортери без кордонів” оприлюднила доповідь про ситуацію зі ЗМІ в Україні, в якій відзначається наступ на свободу слова. Європейська народна партія в день візиту В. Януковича до Брюсселя 13 вересня ухвалила резолюцію [1] із різкою критикою української влади за згоргання демократичних свобод. На початку жовтня прийнята Резолюція ПАРС щодо України [2], в якій названим подіям дана негативна оцінка.

II. Україна – не Росія

Натомість, слід очікувати, що українська модель „керованих” політичних процесів буде більш м'якою і демократичною порівняно із російською.

Зокрема, Україна має відмінну від російської ієрархію стосунків між бізнесом та владою. Ключові галузі російської промисловості контролюються безпосередньо Кремлем. Жодна з російських фінансово-промислових груп не має вирішального впливу на політичні рішення. Натомість Україна не має вагомих державних підприємств або „системоутворюючої” галузі (на зразок російського нафтогазового комплексу), які були б зіставними за економічною потужністю із провідними приватними олігархічними угрупованнями країни. Тому ступінь впливу ключових українських ФПГ на політику значно більший порівняно із зв'язком у протилежному напрямку. Конкуренція та конфлікти між ФПГ, у тому числі всередині самої Партії регіонів [8], є вагомою перешкодою до монополізації влади.

Серед інших перешкод наслідуванню російської політичної моделі слід назвати такі:

- регіональний характер політичної підтримки, загальне несприйняття Партії регіонів у західних регіонах України не дадуть останній змогу отримати абсолютну підтримку в країні;

- „беззуба” за європейськими стандартами опозиція є все-таки більш потужною і централізованою порівняно із російською, що у поєднанні із її сильними позиціями в низці регіонів не дозволить радикально зменшити її політичний вплив;

- впровадження повного контролю у сфері мас-медіа є проблематичним;

- спільний кордон із Європейським Союзом та менталітет меншовартості щодо європейців не дозволять повністю нехтувати попередженнями європейських політиків та організацій про неприпустимість тих чи інших процесів в країні.

Література

1. European People's Party Resolution on Ukraine. Adopted at the EPP Political Assembly. Brussels, 13 September 2010. – <http://bit.ly/anJODi>.
2. The Functioning of Democratic Institutions in Ukraine: PACE Resolution 1755 (2010). – <http://bit.ly/9fOVL9>. Переклад: <http://bit.ly/b0s8CL>.
3. Жданов І. Вперед до керованої демократії? // Українська правда. – <http://bit.ly/aKwNpC>.
4. Кабачий Р. В прошлое, к которому уже не вернуться. – <http://bit.ly/8XsFFJ>.
5. Капсамун І., Самокиш І. Гриф „таємно” // День. – 17.09.2010 р. – <http://www.day.kiev.ua/309575>.
6. Ковальов П. Конституційний самообман. Чого чекати від отримання Януковичем повноважень Кучми? // День. – 10.09.2010 р. – <http://bit.ly/a6huP3>.
7. Левый берег. – <http://bit.ly/c0OIjO>, <http://bit.ly/awWN8C>, <http://bit.ly/9a2jHS>.
8. Лещенко С. Розкол команди Януковича // Українська правда. – <http://bit.ly/aoN0T5>.